

A Holonikus út és a Holarchia tér

Galántai Györggyel beszélget Schuller Gabriella

2019_9

© Fotók: Kavecz Edina

Az Artpool Művészetkutató Központ - Szépművészeti Múzeum nyári kiállítótere, Kapolcs, a Művészetek Völgyében immár negyedik éve kínálja fel a művészetről való gondolkodás lehetőségét a látogatók számára, miközben számtalan koncert, előadás, színes vásári forгатag csábít a könnyedebb szórakozás irányába.

Előzményként és kontextusként említendők a kapolcsi Galántai házban (K55) 1991 és 1995 között, valamint a 2009 óta rendezett kiállítások, melyek történetét idén egy retrospektív kiállítás foglalta össze.¹ A másik helyszínen, az 51-es körzetben megvalósított kiállítás-mű pedig egy John Cage-től átvett mondatot használt címként és hívószóként: *Minden nap szép nap.*² A kiállításkomplexum holonikus szervezőelv szerint, vagyis önmagukban is értelmezhető kiállítások nagyobb egységeként valósult meg, ahol a nagyobb egészbe való integrálódás új dimenziót nyit a részegységek/részegységek számára.³ A komplex, számos műfajt, korszakot és technikát felvonultató koncepció részletes ismertetése

1 *Amit nevén neveznek, az van.* K55, Kapolcs, 2019. július 19-28., kurátor: Galántai György, ld. <https://www.artpool.hu/K55/2019/index.html>
2 *Minden nap szép nap.* 51-es körzet, Kapolcs, 2019. július 19-28., kurátor: Galántai György, ld. <https://www.artpool.hu/K51/2019/meghivo51.html>
3 A kuratori koncepció bővebb kifejtéséhez ld. Barkóczi Flóra: *Minden nap szép nap. Beszélgetés Galántai Györggyel a kapolcsi 51-es körzetben.* ld. <https://artportal.hu/magazin/minden-nap-szep-nap-beszelgetes-galantai-gyorggyel-a-kapolcsi-51-es-korzetben/> (utolsó hozzáférés: 2019. október 3.)

meghaladja jelen írás kereteit. Bevezetőmben az 51-es körzet jellemzően multimediális kiállításának néhány elemét igyekszem felvázolni és érzékeltetni.

A korábbi évekhez hasonlóan a kiállításon fontos szerep jutott a hangháttereknek: a legkülönbözőbb helyszíneken elrejtett hangszórókból experimentális zenei művek szóltak, illetve a kiállítás elemeihez asszociatív módon kötődő hangfelvételeket, hangháttereket hallgathattunk. A kertben és a melléképületekben GALÁNTAI GYÖRGY hetvenes és nyolcvanas években készült tárgyszobrai kaptak helyet. Ezek egy része a zajzenélés keltette hangok révén az interakcióra is lehetőséget adott, kizökkentve a résztvevőket a pusztán szemlélődés passzivitásából. A munkaeszközök átalakításával készült Galántai-művek a ház korábbi tulajdonosának a fedett udvaron kiállított munkaeszköz-gyűjteményével (a használatlaltól megkopott kapákkal, fejszékkel és más földművelő szerszámokkal) folytattak párbeszédet. A textualitás a *Semmi szövegek* (a semmi fogalmát használó idézetek) és a kiállítás kontextusául szolgáló elméleti alapvetések (Erdély Miklós-, Vilém Flusser-idézetek, Galántai holonikus realizmus-fogalmának magyarázata⁴) révén jelent meg. A kerítésnél hallgatható 2018-as, a fiatal

4 vő. Galántai György: *Mit rejt a holonikus realizmus fogalma?* Ld. <https://www.artpool.hu/K51/2018/HR.html>

A Galántai-ház (K55) kiállítóter bejárata. © Fotó: Halasi Dóra

Az első kertben Galántai György: *Helybenjáró* (1979), a háttérben Galántai György: *Szembenállás* (1979) című vasszobra. © Fotó: Halasi Dóra

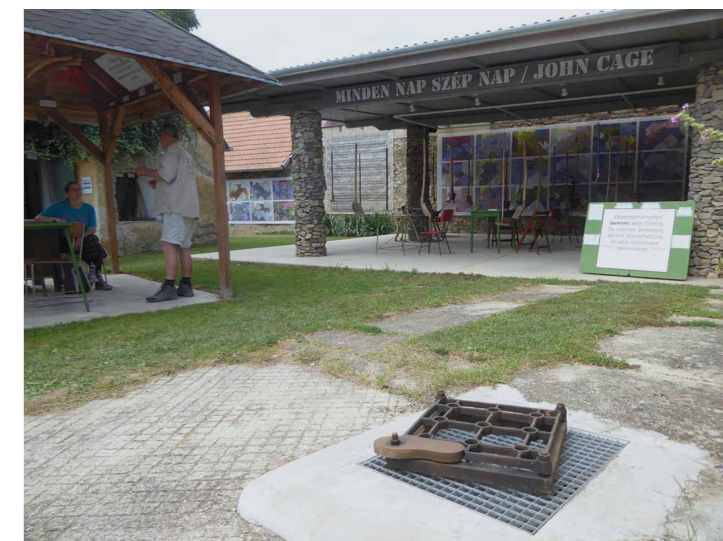

értelmiség jövőképét megjelenítő TEDx interjúkban hangzóság és gondolatiság (szellem és anyag) keresztezte egymást.

Az Artpool idén ünnepelte 40 éves fennállását: a kiállításkomplexum néhány eleme erre a kerek évfordulóra emlékeztetett.⁵ A Borostyán házban három, a kilencvenes évek elején a budapesti Liszt Ferenc téren megvalósult Artpool-projekt videófelvelelei és fotói, az első pincében az Artpool legfontosabb előzménye, a balatonboglári kápolnaműterem dokumentumai, köztük egy 1971-es tévéfelvétel volt megtekinthető. A kertben Galántai György *Főútvonal - Magánterület* című, eredetileg a balatonboglári kápolna bejárati ajtaján elhelyezett *Főútvonal - Magánterület* jelzőtábla-művének újraalkotott változata is szerepelt.

Az Artpool alapítóját, Galántai György képzőművészt, a kiállítás kurátorát a projektben megidézett három helyszín (Balatonboglár - Budapest - Kapolcs) hasonlóságairól és különbségeiről, a szakrális tér jelentőségéről, valamint az itt megvalósult művészeti események összefüggéseiről kérdeztem.

5 Kürti Emese és László Zsuzsa ez alkalomból készült interjúja az exindexen olvasható: „Engem az információ érdekelt mindig”. Évfordulós beszélgetés Galántai Györggyel. Ld. <http://exindex.hu/index.php?l=hu&page=3&id=1081> (utolsó hozzáférés: 2019. október 3.)

Az előtérben Galántai György: *Ballada* (1979) című vasszobra, a háttérben a fedett udvar. © Fotó: Halasi Dóra

Látogatók az 51-es körzet első pincéjénél. © Fotó: Galántai György

SchG: *Az első pincében látható, a balatonboglári kápolnaműteremmel foglalkozó kiállítás(részlet) Szabó László 1973 decemberi, Happening a kriptában című lejárato cikkét⁶ szembesíti az ott kiállító művészek munkáival, illetve későbbi életútjával, és emellett helyet kapott egy korabeli német tévéadás részlete is? Arra kérlek, hogy bevezetésként erről beszéljünk egy kicsit. A Törvénytelen avangárd című könyvben láttam egy fényképet a forgatásról,⁸ de most találkoztam először magával a felvétellel. Meglepett Szeift Béla nyilatkozatának kiáltványyszerűsége. Mi ennek a kontextusa, pontosan hogyan született? Mekkora nyilvánosságot kapott ez a felvétel a maga idején külföldön, illetve Magyarországon? Gondolom nem került ide vissza akkor semmilyen formában.*

GGy: Nem került vissza. A német forgatócsoporttal, akik a magyarországi templomokról forgattak, Pap Gábor művészettörténész révén kerültem kapcsolatba. Azért jöttek ide, mert az hírlett, hogy

6 Szabó László: *Happening a kriptában, Népszabadság*, 1973. december 16. (Vasárnapi kulturális melléklet), ld. <https://www.artpool.hu/boglar/Szabo.html>
7 Pap Gábor művészettörténész javaslata nyomán egy német forgatócsoport műsört készített Galántai György és Szeift Béla kiállításáról a balatonboglári kápolnaműteremben 1971 augusztusában, melyet a saarbrückeni tévé 1972-ben többször levetített. A tévéfelvétel részeként Szeift Béla nyilatkozata is hallható. Ld. <https://www.youtube.com/watch?v=BhdPpsetQ4> (utolsó hozzáférés: 2019. október 3.)
8 Klaniczay Júlia - Sasvári Edit (szerk.): *Törvénytelen avangárd. Galántai György balatonboglári kápolnaműterme 1970-1973*, Artpool - Balassi, Budapest, 2003, 113.

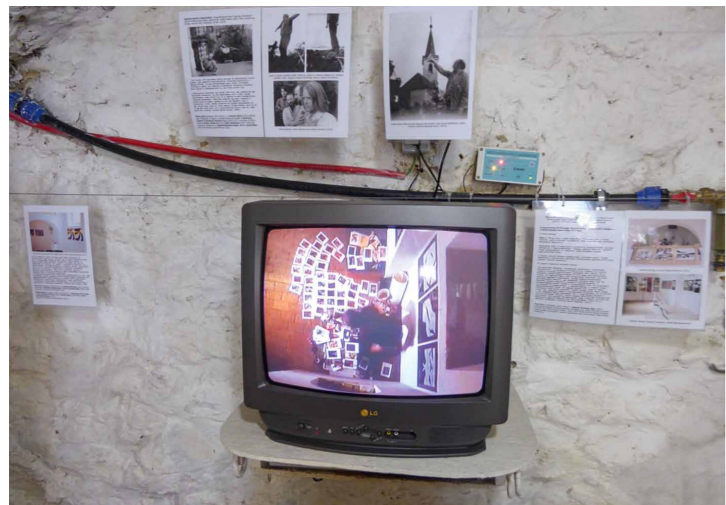
nálunk a templomok el vannak hanyagolva, mivel itt szocializmus van, ami egyházzellenes rendszer. Ez volt a témájuk. Én a kápolnát szakrális térnek tekintettem, aminek persze láttam a különbözőségét más épületektől. Eredetileg egy malmot szerettem volna, de malom helyett kápolnát találtam. Egy elhagyott templom, ami deszakralizált, akár malom is lehetne. Gyakorlatilag minden közösségi hely, ahol sok ember dolgozik, az nem magán, hanem közösségi szféra, és szakrális hely – én akkor ezt így fogtam fel, de így gondolom mai is: az 51-es körzet is egy szakrális hely.

Kiállítási interiőr az 51-es körzet első pincéjében. © Fotó: Halasi Dóra

SchG: És Szeift Béla szövege mennyire tekinthető reprezentatívnak? Mindannyian hasonlóan gondolkodtatok?

GGy: A szöveggel nem nagyon értek egyet, kicsit mondvasínáltnak érzem, nem is igazán értem, mit akart vele, túlságosan elméleti... Itt a kiállításon ki is javítottam, mert a tévések a rólam felvett anyag alá vágják be, így úgy tűnhet, hogy ezek az én szavaim: a fordításban jeleztem, hogy mindezt Szeift Béla mondja.

A saarbrückeri televízió felvétele a kiállításon. © Fotó: Halasi Dóra

SchG: Számomra is furcsa volt, tájidegen, mintha egy előre megfogalmazott kiáltványt olvasna fel.

GGy: A németek arra utaztak, hogy a kápolna ellenzéki helyként híresedett el. Gondolom, ezért vették be ezt a szöveget. Más is elhangzik még ebben a filmben, amit nem én vagy Szeift Béla mondunk: egy kicsit reklám volt ez részükről.

SchG: Titeket reklámoztak vele?

GGy: Igen, hogy kicsoda helyzetben vagyunk, satöbbi. Kicsit heroikus a dolog, ami nekem nem igazán tetszik. De nem is ez a lényeg,

hanem az, hogy mi az igazság, mert ez nem az. Tudatosan a reklám irányába megy, ahelyett, hogy az igazság irányába menne: hogy én most elmondom nektek, hogy kicsoda szörnyű helyzet van itt ebben a kelet-európai diktatúrában, például a művészek számára. Ez engem baromira nem vonz, ez nem az én világom, hogy dramatizáljuk a helyzetünket. Ezért nem is volt sikerem, sosem akartam profitálni ebből. Csak a dolgomat végeztem, ahogy most is. Erre születtem és kész, ez a minta, nem az, hogy a sikert hajhásszuk. Az jön magától, ha jön. Ha meg nem, akkor nem. Nem zavar. Boglár azért érdekes itt az 51-es körzetben, mert a Kápolnaműterem is egy 51-es körzet volt.

SchG: És a Liszt Ferenc tér is, nem? Azért akarlak erről kérdezni, mert itt a kiállításon, a Borostyán házban, három olyan projekt⁹ jelenik meg, amely a Liszt Ferenc teret használta Budapesten a kilencvenes évek elején. Ahogy tegnap mondtad, van egy időtengely Popper Péter¹⁰ és a TEDx között, és mintha itt lenne egy másik időtengely, a kápolnaműterem és a Liszt Ferenc tér között. Az azonos színhelyen túl hogyan viszonyulnak ezek a projektek egymáshoz és az Artpool történetéhez?

Látogatók a Borostyán ház szobájában, a Ben tér (1993) projektet bemutató kiállításon. © Fotó: Halasi Dóra

GGy: Mind a három projekt szöveges, és tartalmilag is összefüggenek. Az egyik egy pozitív zóna, a másik egy negatív zóna. A Ben Vautier-féle szövegek a pozitív zóna. A fluxus téma összekapcsolódik a padokkal,¹¹ meg a K55-ös kiállítással, mert ott is szerepel Ben Vautier. Ő tehát egy összekötő kapocs a K55 és az 51-es körzet között. A Sajnos István projekt szövegei meg a Laza szlogenek lényegesen különböznek a Ben Vautier-féle projekttől, mert Ben szövegei egyrészt nemzetközi szövegek, másrészt a Ben tér projektnek voltak a folytatásai: először a Liszt Ferenc téren szerepeltek, utána pedig a Segélykoncepten a Gödörben, amit itt szintén bemutattam.¹² Tehát ez tovább működött, míg a Sajnos meg a Laza csak egyszeri

- 9 Ben tér (1993. szeptember 25 - október 10.), ld. <https://www.artpool.hu/1993/930925.h.html#2>; Laza szlogenek. Szabadtéri feliratok a Liszt Ferenc téren (1994. szeptember 24-október 9.) <https://www.artpool.hu/laza/szlogenek.html>; Sajnos István szövegei (1995. szeptember 23 - október 8.), ld. <https://www.artpool.hu/sajnos/Istvanoo.html>
- 10 A Minden nap szép nap program és kiállítás esemény részeként a pajtában a PSZICHOMÓZI Popper Péter pszichológus Mesterkurzus című előadássorozatának naponta változó videófelvételeit mutatta be.
- 11 Az 51-es körzet környezetében álló padok, melyeken Ben Vautier fluxus-szövegei olvashatók (például: „Ha az élet művészet, állj fel a padra és énekelj!”). A padok anyagául szolgáló feliratos padtámlák először a Ben tér projektben szerepeltek 1993-ban, és évek óta visszatérő elemei az 51-es körzet kiállításainak. A korábbi évekhez hasonlóan a látogatók idén is örömmel vették birtokba, tették kreatív interakciók kiindulópontjává az ülőkalkulációkat.
- 12 A 2005. október 1-2 között a Gödör Klubban megszervezett Segélykoncept fesztivál az Artpool bizonytalanná vált helyzetére hívta fel a figyelmet. Az eseményen a Ben tér táblái is ki lettek állítva. Ld. <https://www.artpool.hu/2005/segelykoncept.html>

alkalmak voltak. Végül is én azt keresem, hogy mi az, ami tovább tud, illetve képes működni.

SchG: Ez min múlik?

GGy: Miközben kísérletezek, mindenféléről gondolkodom, mindenfelé figyelek, aztán kipróbálok dolgokat, és ha valami nem válik be, akkor az nem megy tovább. Nem én döntök úgy, hogy nem válik be, az dönt magáról. Mindig hagyom, hogy a dolog maga döntsön. És ami tovább akar menni, az megszólít újból és újból.

A K55-ben látható, hogy két nyolcvanas születésnapot – Tót Endrét és Benét – is megünnepeltünk, lehet, hogy a harmadik az anyém lesz, még nem tudom... Két év múlva lesz, addig még el lehet dönteni. A lényeg az, hogy itt még összehasonlítható lesz Ben és Tót egómegközelítése is, ami most nem hangsúlyos. A K55-ben látható egy-két Tót darab, illetve a „Semmi sem semmi” felirat is megmaradt itt a kertben, azt megtartottam tőle a 2017-es kiállításból, de az nem az egóról szól, hanem a semmiről. Amiben van egy pozitív vonás. Bennél viszont a semmi nincs jelen, nála inkább a minden van jelen. Ben sokkal jobban el tud szakadni az egójától, mint Tót, miközben egyfolytában csak az egójával foglalkozik. A Liszt Ferenc téren Ben transzparencsei csak a saját egójával foglalkoznak, ahogy ostromozza magát. Tót ilyet nem tesz, sosem ostromozza magát, az egóját, inkább csak a szenvedéseit mutogatja, a sebeit. Mintha Jézus Krisztus sebei lennének. Ez nagy különbség. Nekem ez is érdekes, mert ez egy tanpálya, amit csinálunk, és a boglári kápolnaműterem is az volt.

SchG: Az itt kiállított projektekben a Liszt Ferenc tér is úgy jelenik meg, mintha tanpályaként működött volna a kilencvenes évek elején.

Részlet a Borostyán ház konyhájában a Laza szlogenek (1994) köztéri projektet bemutató kiállításból. A kéményajtóban a megnyitóról készült videón éppen Tóth Gábor látható. © Fotó: Halasi Dóra

GGy: Igen. Nézd, én művészetkutatónak tekintem magam továbbra is, mindig is az voltam, alkatilag ilyen vagyok: nekem a tanulás mindig fontosabb volt minden másnál. Ami engem irányított, az n+1-es képlet, az azért jött be, hogy mindig egy dimenzióval több legyen. Az élet ilyen. A fák is így növekednek: a sejtjeik mennyiségileg gyarapodnak stb. Visszatérve a lényegre, az 51-es körzet archetípusa a balatonboglári kápolnaműterem. Azért is van itt Kapolcson a pincében már másodjára szó Balatonboglárról.¹³ Meg persze ez szimbolikus is: a pince, az lehet egy kripta is, ahol egy happening zajlik.¹⁴

SchG: A Liszt Ferenc tér mint köztér használata a kilencvenes évek elején mennyire volt evidens, illetve hozott-e a különbséget a korábbiakhoz

¹³ 2018-ban a K51-es körzet pincéjében, Halász Péter újságszínházának bemutató-szához kapcsolódóan, a Dohány utcai lakásszínház 1973-as balatonboglári fellépésének dokumentumai voltak láthatók.

¹⁴ Utalás Szabó László cikkére. Ld. 6. jegyzet

képezt? Mert Boglár kapcsán pincéről meg kriptáról beszélünk, tehát éppen egymás ellentéteinek tűnnek, a köztük lévő hasonlóság ellenére is.

GGy: A köztér fogalmával már 1980-ban találkoztunk, amikor igénybe vettük a Hősök terét a Muhina performanszhoz.¹⁵ Milyen terek vannak? Van a köztér meg a magántér. Építészeti szempontból van az intim tér, például a te szobád, és van a reprezentatív tér, az meg a parlament, a templom stb. Ez az 51-es körzet egy közösségi tér, miközben magánterület. Ennyiben nem különbözik az előzményektől. Itt jöhet be a holon.

SchG: Amennyiben?

GGy: Van egy fejlődési története annak, hogy miképpen, milyen fokozatokban jutottam el a holonhoz. A magántér mint köztér, az már egy holonikus állapot. Mert egyszerre magántér is meg köztér is. Akkor ez egy holon. Mert a holon egyszerre autonom és együttműködő. Nincs külön, csak együtt van. És akkor eljutottunk ahhoz, ami a vége ennek a történetnek, hogy akkor itt – ahol ülünk – egy holonikus világ van: holarchia. És itt vagyunk a Holarchia téren,¹⁶ ez a legutolsó fázis. Most nem tudom, mi fog következni, mert ez már tíz éve tart.

SchG: Ennek a tíz évnek valamint az előzményeknek dokumentumai vannak kiállítva a K55-ben. Összefoglalnád ennek a történetét?

Részlet a K55 Amit nevének neveznek, az van. című összefoglaló, történeti kiállításból. © Fotó: Halasi Dóra

GGy: Tíz éve, amikor a kapolcsi házunkat rendbe raktuk, akkor kezdtük el a K55-öt működtetni. Előtte – a még romos házban – 1991 és 1995 között működött az Újkapolcs Galéria, ami tulajdonképpen szintén egy holonikus szituáció volt, mert részt vettünk egy fesztiválon, a fesztivál részeként. Csak akkor ez még nem tudatosult bennünk. Öt évig működött az Újkapolcs Galéria, és amikor – a Művészetek Völgyeként – elment a biznisz irányába a dolog, bedobtam a törölközőt.

SchG: Korábban nem így hívták?

GGy: Előtte Kapolcsi Művészeti Napok volt, ennek keretében csináltam az Újkapolcs Galériát Márta István rábeszélésére. Nem gondoltam, hogy ez megvalósítható, mert falun születtem és tudom, hogy a falusi ember milyen. Pista azt mondta, hogy a kapolcsiak nem olyanok. Én ismertem a balatonboglári vidéki lakosokat, meg a szülőfalumbéli vidéki lakosokat, és azok olyan nagyon nem különböztek egymástól. Amint rosszat hallottak rólam, amint az

¹⁵ Galántai György: Hommage à Vera Muhina, 1980. május 24., Hősök tere, Budapest, ld. <https://www.artpool.hu/Galantai/perform/Muhina/3.html>

¹⁶ Az 51-es és 55-ös ház közötti zsákutca eleje a „Holonikus út (01-00)”, illetve kiszélesedő vége a „Holarchia tér (00-01)” elnevezést kapták, amit utcatáblák jeleznek.

újságban megjelent a lejárati cikk a kápolnáról 1971-ben,¹⁷ nem álltak szóba velem többet. És attól kezdve kész, vége, magamra maradtam. Még egy kedves pillantás se volt, köszönés se. Amikor megláttak, elkerültek. Nem könnyű így élni. De ennek ellenére csináltam tovább. Mert volt egy vízióm, hogy ott valami meg tud történni, amit nem láthatok, tervezhetek meg előre.

SchG: *A kapolcsi kiállítások és a Liszt Ferenc téri projektek hogyan viszonyulnak egymáshoz?*

GGy: A kapolcsi szituáció nem vált el az Artpooltól. Amikor kezdtük, 1991-ben, még nem is voltunk a Liszt Ferenc téren. 1992-ben nyílt meg ott az Artpool Művészetkutató Központ, és akkortól kezdve a kapolcsi programjaink együtt szerveződtek a budapestiekkel. Minden évnek volt egy témája: akkor is építkezés folyt. Az egyik témából jött a másik, a másikból a harmadik: az itteni kiállítások szervezése közben (is) összekapcsolódtak, aztán mindenféle módon kapcsolódnak egymáshoz a részeik is. Tehát ez egy holonikus rendszer. Azt mondhatom talán most már, hogy mindig is holonikus rendszerben gondolkoztam. Azért tudtam építkezni, különben szétestem volna. Vagy festő-maszatoló lettem volna, semmi több. Világhírű festő akartam lenni gyerekkoromban, aztán lemondtam róla, de a világhír megjött máshogyan. De nem izgat a dolog különösebben, mert nem lényeges járulék. Véletlenszerű. Ami működik, és ráadásul sokáig, azt általában egyre több ember ismeri meg. Arra jutottam, hogy megérte a munka, a hosszú konzekvens építkezés, mert eljutottam egy olyan helyre, ahova nem juthattam volna el másképp. Ez pedig mintául szolgálhat az utódoknak, hogy igenis csak úgy lehet eljutni valahova, hogyha konzekvensen építkezel és teszed azt, amit tenned kell. Tök mindegy, hogy miről van szó, nem kell, hogy művészet legyen, akármi más is lehet.

Még az is bejött, ami a holonban van, az n+1: a *lebontás* és a *felépítés*. Ez azt jelenti, hogy időnként, amikor tovább akarsz lépni, akkor be kell, hogy lásd, hogy vannak dolgok, amiket el kell hagynod. Vannak olyan tudások, amiket nem kell, hogy figyelembe vegyél, mert különben nem tudsz továbblépni. A lebontás ezt jelenti. Van, ami megmarad, van, ami fontos a jövőt illetően, és van, ami meg nem.

A hátsó pincében videón Szemző Tibor irányított véletlen kompozíciója látható és hallható Galántai György *Irányított véletlen* (1987) című hangszobrán. © Fotó: Kavecz Edina

SchG: *Az, hogy Ben pozitív, míg a Sajnos szövegek negatívak, talán a kultúrához is köthető? Szokták mondani, hogy a magyaroké egy panaszskultúra.*

GGy: A *Sajnos István* projekt úgy keletkezett, hogy arra lettem figyelmes a rendszerváltás környékén, hogy rádióban, tévében,

újságokban a „sajnos” szó nagyon sokat szerepel. Mostanában már nem nagyon hallani. Akkor ez azt jelentette, hogy most, amikor beléptünk egy új világba, mindennek másképpen kellene lennie, mindent másképpen kéne csinálnunk, de ennek sajnos akadályai vannak. Ez olyan, mintha a holon esetében azt mondanánk, hogy igen, le kéne bontanom magamat, de sajnos minden ennek ellenében hat. Akkor annak annyi, kész. Akkor nincs rendszerváltás, akkor semmi sincsen. Én ezen begerjedtem kicsit, hogy mi ez, hogy állandóan mindenki sajnosozik. Nem beszéltek össze, spontán volt. Ezen tűnődtem, amikor egyszer csak beugrott, hogy a Sajnos István egy jó név, csináltam egy pályázatot, nagyon tetszett mindenkinek. És tudod mi az érdekes? Hogy még társadalmi hatást is elértem vele: jó sajtója volt, és megszűnt a sajnosozás. Vagyis nagyon lecsökkent, észrevétlenné vált. Biztos sajnosoztak még, de olyan nagy hatása volt, hogy megváltozott a közszemlélet.

SchG: *Valószínűleg nem is vették addig észre.*

GGy: Igen. Sajnosoztak, spontánul, és akkor tudatosodott bennük, hogy hoppá, mit is csinálunk. Ez azért nagyon érdekes, mert azt jelenti, hogy a művészetnek vannak lehetőségei. Voltak ilyen történeti pillanatok, Petőfi Sándor például nagy hatást gyakorolt az emberekre, a népre. Tehát volt egy-két költő, aki társadalomban gondolkodott, és képes volt hatni is rá. Azt gondolom, hogy ez a holonikus ügy jó lesz, és ezt fogjuk folytatni. Még nem tudom pontosan, hogy a következő lépés mi lehet. Amihez most egyelőre eljutottunk, az egy nagyon egységes kép. Az, amit itt az 51-es körzetben, ebben a három évben csináltunk,¹⁸ különböző módon és mennyiségben lerakódva, de megtöltötte a teret: *tele van*. Most már nem kiállításról beszélünk, legalábbis én úgy gondolom, ez már több annál. Ez egy kultúr-környezet, *kulturális környezet*, amiben kiállítások is vannak. Külön-külön - a pincében, a házban vagy a pajtában, a videóbemutató vagy a szobrok jelenléte - mindegyik egy-egy kiállítás, de sokkal inkább egy kulturális környezet. És ha ez igaz, akkor máris itt vagyunk a holarchia területén. Nem véletlenül neveztük el Holarchia térnek. És itt nulláról egyre fogunk lépni.

SchG: *Beszélnél arról, hogy a zene - ami nyilván nem véletlenül volt jelen mind a három évben -, hogy jön bele ebbe a folyamatba?*

GGy: A zene mindig is jelen volt, már Boglárán is, pontosabban akkortól, amikor beszereltem a villanyt kápolnába. Attól kezdve hang is lett: volt egy Terta magnóm, amit a karzaton helyeztem el, az szólt. Nagyon primitív eszköz volt mono hanggal és egy kicsi kis hangszóróval, de betöltötte az egész kápolnát, mert annak nagyon jó volt az akusztikája. Orgonamuzsikát meg mindenféle más zenét vettem fel magnószalagra. Más eszközüm nem volt, de ez az igényem - hogy látni is meg hallani - már ekkor is megvolt. Nem láttam addig ilyet sehol, hogy olyan kiállítást csináltak volna, ahol hangkörnyezet is van. A templomból jön a dolog, a liturgiából. Ugyanis a templomban - a protestánsoknál legalábbis, amit a legjobban ismerek - van a pap, aki beszél, aztán van az orgonamuzsika, meg a hívek közössége, akik énekelnek. Azt gondolom, hogy azok a „találmányok”, amiket a vallások alkalmaztak az ember meggyőzése céljából, továbbra is használhatók, de most arra, hogy az ember ne leigázza, hanem felszabadítsa magát. Ugyanúgy, ugyanazokkal a technikákkal. Ha az 51-es körzetben mindent be akarok vetni annak érdekében, hogy aki ide betér, úgy érezze, hogy egy másik világba került, akkor annak a zene is része. Ezért neveztem el az utcákat is, hogy még mielőtt belépne, már akkor tudja, hogy hol van. Illetve még nem tudja, de van segítségül olvasható, a nullpontokkal kapcsolatos 1999-es szöveg, *A vándorló nullpontok kontextusa*,¹⁹ amit három éve raktam fel itt

18 <https://www.artpool.hu/K51/2017/>; <https://www.artpool.hu/K51/2018/index.html>; <https://www.artpool.hu/K51/2019/index.html>
19 https://www.artpool.hu/kontextus/mono/nullpont_G.html

Kapocson. A nullával akkor foglalkoztunk, amikor átléptünk a 21. századba, tehát ez tulajdonképpen a 21. század dokumentuma, és a *költői szövegről* van benne szó, Flusser idézem, az írás megváltozásáról szóló gondolatait. Ez komplex dolog: nem csak a művészetéről szól, sőt legkevésbé arról, csak használja mint eszközt, mint ahogy bármi mást is.

Az első kertben a fákról a semmiről szóló idézetek lógnak. © Fotó: Kavecz Edina

SchG: *És a zene?*

GGy: A zene itt kell, hogy legyen. A Múcsarnok vagy a Szépművészeti Múzeum is lehetne ilyen: jobban kihasználhatnák azokat az effekteket, amik a látásra meg a hallásra, vagyis az érzékelésre hatnak. A vallások sokkal jobban kiaknázzák ezeket az effekteket. Mindet! A dramaturgiát, amit például a színházban bevetnek, azt is használják, sőt. Még többet is, mert a színházban hol van harangszó. Harangszóval hívják az embereket színházba?

SchG: *Nem.*

GGy: Miért nem? Mert már elorozták az egyházak. És miért nem a templomokban van a színház?

SchG: *A középkorban ott volt, de aztán kitiltották az előadásokat a templomokból, de még a templomok környékéről is. Viszont a leírások szerint a balatonboglári King Kong előadáson az első nap harangszóval hívták az embereket az eseményre...*

GGy: Igen, a Kassák Színház ezt használta. Halász Péter egy nyitott lélek volt, abszolút vette a lapot. És mindjárt, amikor elmondtam, hogy miről van szó, rögtön benne volt. Rögtön! De hát ő... ott van például az újságszínház,²⁰ ki csinált még újságszínházat?

SchG: *Ebben a formában, mint ő, senki. De egyébként a bolsevikoknál volt újságszínház, propagandisztikus célokkal.*

GGy: Látod, amit a kommunisták csináltak, az is egyházi mintára ment, sőt az egész kommunizmus egyházi mintára ment, csak egy keleti változatban. Azt hiszem már beszéltem róla, hogy kutakodtam a holonnal kapcsolatban, hogy hol használják még, és leginkább a gazdaságban terjed. A művészetben nem, ott csak én egyedül vagyok ilyen Don Quijote, aki ezt próbálja terjeszteni, hogy ez az irány. De a gazdaságban már nagyon terjed, vannak visszaigazolások róla. Azok a vállalatok, vállalati szerveződmények, amelyek holokratikus jellegűek, többre mennek, gyorsabban fejlődnek. Nincs megakadás, tudnak változni, mert nyitottak mindenféle változásra,

20 Halász Péter 1994 őszén *Hatalom Pénz Hírnév Szépség Szeretet* címmel újságszínházi sorozatot rendezett a budapesti Kamrában. Az alkotók (Halász Péter mellett Lukács Andor, Veress Anna és Vajdai Vilmos) a *Népszabadságban* másnap megjelenő aktuális hírek alapján hozták létre az előadásokat, melyek a próbát követően mindössze egyetlen alkalommal voltak láthatók. A projekt teljes dokumentációja, az eredeti újságcikkekkel, videófelvételekkel, szövegekkel, valamint a 2013-ban az SZFE hallgatói által készített rövidfilmekkel együtt az Artpool Művészetkutató Központban kutatható.

mindenfajta problémára érzékenyek. És nem tudnak megszűnni, illete ha ez megtörténik, akkor egy magasabb szintre emelkednek: egy másik céget csinálnak, egy jobbat. Ez már létezik, zajlik: a japánok kezdték el a holonikus gyártástechnológiát alkalmazni. Intelligens gyártásnak hívják, tulajdonképpen az intelligenciáról szól, arról van szó, hogy a világ intelligensebb lesz.

A fedett udvarban Nagy Karcsi kultikus munkaeszközeinek Galántai György *Minden nap szép nap* című nagyméretű molinóképe ad kontextuális hátteret. © Fotó: Galántai György

SchG: *Utolsó kérdésem a munkaeszközökhöz kapcsolódik. Nagy Karcsi munkaeszköz gyűjteménye és a te műveid²¹ erősen kapcsolódnak egymáshoz. Beszélnél arról, hogy milyen viszonyban állnak a kiállítás többi részével, hogyan kerülnek ebbe a kontextusba?*

GGy: Először a Nagy Karcsitól rám maradt munkaeszköz-gyűjtemény került be a kiállítási tervbe, az én szobraim csak később. A kultikus tárgyak kapcsolódnak egyrészt a Popper-előadásokhoz, másrészt pedig *nem művészet művészet* jelennek meg. Mert ki gondolná erről, hogy művészet, de közben meg bejön a művészet mégiscsak, mert ezek ready-made-ek.

SchG: *Amikor húsz van egymás mellett fellógatva, és nem használják őket, megszűnik az eredeti funkciójuk.*

GGy: Így van. Fel vannak függesztve és ready-made műtárgyakká válnak. Talált tárgyak, ami nem pont ugyanaz, mert a ready-made, az az áruházban kapható új tárgy, ezek meg elhasznált tárgyak. Az elhasznált tárgyakhoz kapcsolódnak a szobraim: kifejezetten csak azokat hoztam ide, amelyek munkaeszközökkel vannak kapcsolatban. Itt egy lapát, ott egy orosz vasmacska..., Márta István és Szemző Tibor - a videódokumentumokon - pedig szintén volt munkaeszközöket tartalmazó szobrokon játszanak.²² A szobrok meg a szakrális tárgyak így kapcsolódnak egymáshoz: azt gondolom, a műtárgyakat is lehetne *szakrális* tárgyakkal nevezni. Visszatérve a kérdésre: nem lehet pontosan matematikailag kiszámolni, hogy ezek hogy függenek össze, de most már elég világos, hogy a szerszámok, Popper Péter és a műtárgyak más és más fordulattal kapcsolódnak egymáshoz. Csinálhatnánk egy táblázatot, beírva a rubrikákba, hogy mi micsoda, hogy lássuk a kapcsolódásokat. Minél bonyolultabb egy ilyen hálózat, annál jobb. Annál erősebb egy rendszer, minél több szállal kapcsolódnak az elemek egymáshoz.

21 A ház korábbi tulajdonosának munkaeszköz gyűjteménye és Galántai György a hetvenes és nyolcvanas években készült tárgyszobrai.

22 Az Artpool Marcel Duchamp 100. születésnapját ünneplő szimpoziumán (1987. december 11.) Szemző Tibor Galántai György *Irányított véletlen* című hangszobrára komponált darabját adta elő, Márta István Galántai *Lépegőkerek motorja és Jövővágyas lépésszendvics* című szobrai mutatott be multimédia hangimprovizációt. L.d. <https://www.artpool.hu/Duchamp/MDspirit/index.html>